

Pedagogiczne aspekty w pracy kuratora sądowego dla osób dorosłych.

W kontekście analizy literatury dotyczącej funkcjonowania kurateli sądowej w Polsce, jak również osobistych doświadczeń w pracy zawodowej, wydaje się, że nieprzypadkowo twórcy ustawy o kuratorach sądowych, wśród wymagań dla kandydatów na kuratorów zawodowych, wymienili ukończenie studiów magisterskich z zakresu nauk pedagogicznych na pierwszym miejscu. Pedagogika resocjalizacyjna jest dyscypliną zarówno teoretyczną jak i praktyczną zajmującą się wychowaniem osób z zaburzeniami w procesie resocjalizacji, tj. tą kategorią osób, które z rozmaitych powodów wykazują objawy nieprzystosowania i wykolejenia społecznego, paraprzestępczości i przestępczości¹.

Dozór kuratora sądowego jest instytucją prawa karnego, realizowaną jednak za pomocą metod charakterystycznych dla pedagogiki i resocjalizacji. Specyfika pracy kuratora sądowego dla dorosłych związana jest bezpośrednio z podejmowaniem działalności pomocowej, wychowawczej i czynności kontrolnych w środowisku osób dorosłych, które popełniły przestępstwa. Ogólnospołeczne problemy związane z funkcjonowaniem w ponowoczesnym społeczeństwie, charakteryzujące się wyjątkowo intensywną rywalizacją min. na rynku pracy, powodują w konsekwencji pozostawanie poza sferą dynamicznego rozwoju znacznej grupy ludzi. Istotnym problemem obok konieczności prowadzenia przez państwo polityki dynamicznego rozwoju, pozostaje swego rodzaju akceptacja, dla *ludzi zbędnych, ludzi odpadów*, którzy stają się na trwałe społecznie bezradni². Przyczyną tej społecznej bezradności może być zarówno dziedziczenie postawy biernej społecznie, jak również bezrobocie, deficyty intelektualne i uzależnienia. W Polsce można wyodrębnić trzy typy wykluczenia społecznego :

- **wykluczenie strukturalne**, o którym przesądzają miejsce zamieszkania oraz posiadanie dochodów poniżej granicy ubóstwa;
- **wykluczenie fizyczne**, o którym przesądzają wiek, życie, niepełnosprawność oraz w pewnym sensie wykształcenie ojca;
- **wykluczenie normatywne**, które powodują alkoholizm, narkotyki, konflikty z prawem, samotność, bycie ofiarą dyskryminacji³.

Środowiska określane w literaturze pedagogicznej mianem patologicznych, oferują *ludziom zbędnym* proste rozwiązania, przede wszystkim jednak akceptację i pseudo

¹ B. Hołyst, Kryminologia, Warszawa 2004, s. 64.

² Z. Bauman, Życie na przemiał, Kraków 2004, s.25.

³ M. Jarosz, Władza Przywileje Korupcja, Warszawa 2004, s. 159.

rozumienie wszystkich ich problemów. W konsekwencji znajdując usprawiedliwienie dla stosowania przemocy w życiu codziennym, także rodzinnym, przestępczości i bierności, która przybiera często formę społecznej apatii, transformując się w skrajnych przypadkach w bunt przeciwko obowiązującym w społeczeństwie normom.

Ograniczenie wymienionych postaw, jest z jednym z podstawowych zadań kurateli sądowej. Zarazem jednak rodzi się przekonanie, że w swojej pracy kuratorzy nie powinni ograniczać się tylko do wykorzystywania wiedzy z zakresu prawa i stosowania w praktyce metod pedagogiki resocjalizacyjnej, winni również korzystać z dorobku andragogiki, pedagogiki społecznej ze szczególnym uwzględnieniem pracy socjalnej i poradnictwa oraz pedagogiki opiekuńczej. Przedmiotem pedagogiki społecznej jest środowisko wychowawcze, dyscyplina zajmuje się także teorią środowiskowych uwarunkowań edukacji i rozwoju człowieka oraz teorią i praktyką kształtowania środowiska⁴.

Kurator zawodowy pojawia się w sytuacji istniejącego już kryzysu, po popełnieniu przestępstwa. Przyczyny tych kryzysów są zróżnicowane, ogólnie można je podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne:

- pierwsze z nich powodują określone skutki albo w psychice i osobowości członków społeczeństwa, albo wywołują konflikty interesów w określonych grupach, a także zjawiska dezorganizacji społecznej;
- do zewnętrznych można zaliczyć min. konflikty międzygrupowe, nieprzystosowanie do zmieniających się warunków⁵.

W pracy z osobami dorosłymi, niezbędna jest wiedza z zakresu andragogiki. Obszar andragogiki, zajmujący się oddziaływaniami resocjalizacyjnymi, koncentruje swoje zainteresowania na problematyce psychospołecznych uwarunkowań zapobiegania i przezwycięzania zjawiska niedostosowania społecznego osób dorosłych ze szczególnym uwzględnieniem procesów edukacyjnych⁶. Kuratorzy podejmując działania w środowisku podopiecznych muszą zdawać sobie sprawę, że poprzez swoje czynności ingerują bezpośrednio w życie osób powierzonych ich opiece i kontroli w ramach dozorów⁷. Mając świadomość tej specyficznej sytuacji, w której bardzo często znajdują się osoby objęte dozorem, celem powinno być przede wszystkim prawidłowe rozpoznanie i całościowe spojrzenie na społeczno - kulturowy wymiar aktywności jednostki. Problemem, który staje się

⁴ B. Hołyst, Kryminologia, Warszawa 2004, s.62.

⁵ Op. cit., s.62.

⁶ J. Stochmiałek, Obszary zainteresowań andragogiki specjalnej, W: T. Aleksander red, Terazniejszość i przyszłość edukacji dorosłych, Toruń 1997, s. 76.

⁷ Szczególnie widoczny element przekraczania bariery prywatności osób poddanych dozorem widoczny jest w ramach pracy ze sprawcami przemocy domowej.

nadrzędnym w pracy z dorosłymi w sytuacji kryzysu, jest potrzeba ich socjalizacji. Możemy wyróżnić socjalizację w obszarze normy oraz odchylenia od niej wraz z obszarem ekstremalnym związanym z resocjalizacją, utratą znaczenia jednej lub dwóch podstawowych ról / rozwód bezrobocie, aresztowanie /, która osłabia poczucie tożsamości i prowadzi do drastycznych zmian sytuacyjnych⁸.

Klasycznie formułowane metody pracy z podsądnymi, takie jak motywowanie poprzez rozmowy i oferowanie konkretnej pomocy materialnej, wsparte systematyczną kontrolą, mogą okazać się w praktyce w wielu przypadkach niewystarczające. Praktycznym celem pedagogiki resocjalizacyjnej jest dokonywanie zmian, czyli modyfikacji rzeczywistości wychowawczej dzięki znajomości twierdzeń o charakterze opisowo wyjaśniającym, które czerpie z teorii wychowania, można powiedzieć iż istotą pedagogiki resocjalizacyjnej jako dyscypliny praktycznej jest formułowanie zaleceń, czyli opracowywanie, uzasadnianie i wdrażanie projektów określonych zmian w procesie kształtowania człowieka i jego środowiska wychowawczego⁹. Działalność kuratora może w określonych sytuacjach przyjąć formę animatora działań społeczności lokalnej, której celem będzie aktywne działanie na rzecz tworzenia oferty edukacyjnej, pomocowej i terapeutycznej ważnej dla zaistnienia niezbędnych warunków dla możliwości realizowania w praktyce nadrzędnego celu, jakim jest zmiana dotychczasowej postawy podopiecznego. Uważna analiza Raportu Delorsa skłania do istotnej refleksji, że sposoby kształcenia i wychowania determinują jakość relacji społecznych, a edukacja jest dobrem społecznym, które nie może podlegać wyłącznie mechanizmom wolnego rynku¹⁰. Powinna być adresowana do wszystkich, bez żadnych ograniczeń, zgodnie z potrzebami środowisk lokalnych, także do tych członków społeczeństwa, którzy z różnych powodów znaleźli się w sferze oddziaływań kuratorów w ramach realizowania środków probacji.

Proponowana funkcja jest niejako wpisana w charakter pracy kuratorów sądowych, którzy w ramach zespołów kuratorskiej służby sądowej pośredniczą w kontaktach pomiędzy wymiarem sprawiedliwości a władzami lokalnymi, instytucjami pomocowymi, biurami pracy i szkołami. Możliwość uzyskania pozytywnych efektów przez działania animacyjne w zasadzie we wszystkich obszarach życia społeczno - kulturalnego i oświatowo - wychowawczego, sprawia że są one propagowane i zalecane jako antidotum na autorytaryzm

⁸ H.M. Griese, Z badań nad socjalizacją dorosłych jako podstawową kategorią andragogiki, W: M. Marczuk red, Problemy i dylematy andragogiki, Lublin-Radom 1994, s. 173-174.

⁹ B. Hołyst, Kryminologia, Warszawa 2004, s.65.

¹⁰ J. Pólturzycki, Kształcenie nauczycieli edukacji dorosłych w świetle postanowień Raportu Delorsa oraz wskazań nowoczesnej teorii kształcenia ustawicznego, W: E. Przybylska red., Andragogiczne wątki, poszukiwania, fascynacje., Toruń 2001, s. 269.

instytucji oświatowo - wychowawczych, na izolację społeczną , pasywność jednostek i grup, na beczynność i nudę¹¹. W świetle najnowszej wiedzy człowiek jawi się nam coraz bardziej jako istota nieustannie zajęta - świadomie lub nieświadomie, pokonywaniem swych życiowych trudności, zarówno tych, wobec których stawia ją świat, jak i tych, które są konsekwencją wymagań stawianych sobie samej¹². Osoby poddane dozorem kuratorów, bardzo często postawione są w sytuacji dla nich trudnej, polegającej na konieczności zaakceptowania ingerencji z zewnątrz we własne życie i zagrożenia możliwością znalezienia się w zakładzie karnym. Sytuacje trudne, kryzysowe lub losowe są wspólnym celem oraz obszarem zainteresowań diagnostycznych i praktycznych pedagogów społecznych, a zwłaszcza w okresach gwałtownych zmian społecznych, przełomów systemowych¹³.

Analiza polskiej debaty na tematy społeczne, w tym także na przeciwdziałanie przestępczości, prowadzi do pesymistycznej konstatacji, że często podstawowe dla obywateli tematy poruszane są tylko przy okazji wyborów i zawsze niosą ze sobą element ideologicznego sporu. W perspektywie doświadczeń związanych z pracą kuratorów sądowych dla dorosłych w Polsce należy zauważyć, że to przede wszystkim z dorobku nauk pedagogicznych, z uwzględnieniem wymaganej wiedzy z zakresu prawa, szczególnie kodeksu karnego wykonawczego oraz psychologii i socjologii, w praktycznej działalności w środowiskach podopiecznych kuratorzy korzystają na co dzień.

Michał Szykut

Kurator Specjalista

Sądu Rejonowego w Lęborku

¹¹ J. Kargul, Animacja społeczno - kulturalna, W: T. Pilch, I. Lepalczyk red., Pedagogika społeczna, Warszawa 1995, s. 293.

¹² H. Muszyński, Metodologiczne problemy i status pedagogiki opiekuńczej, W: J. Żebrowski red, Pedagogika opiekuńcza w okresie demokratycznych przemian, Gdańsk 1998, s.17.

¹³ S. Kawula, Zasada pomocniczości w pracy opiekuńczej i socjalnej, W; Pedagogika opiekuńcza w okresie demokratycznych przemian, Gdańsk 1998, s. 83.